

חדושי רבנו חיים הלוי

חידושים וביאורים על הרמב"ם

מאת

רבנו הגאון הגדול החסיד רבן ומאורן של ישראל מרן

רבנו חיים הלוי זצוקללה"ה סאלאווייציק

מלפנים ר"מ בהשיבה הגדולה דוולאזין

ואח"כ אב"ד ור"מ בעיר בריסק

יו"ל מחדש עם

מורשת הגר"ח

בתוספת מבואות, ציונים, עיונים, מקורות ומילואים

כרך ראשון

מהדורת אייזען

מפעל חדושי רבנו חיים הלוי השלם

מכון מורשת הגר"ח • תשפ"ב

נערך על ידי

יעקב עקיבא טויבר

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליד, לתרגם, לאחסן במאגרי מידע, לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר – חלק כל שהוא מהחומר שבספר זה, ללא רשות מפורשת בכתב. הן ע"פ דין תורה והן ע"פ החוק הבינלאומי.

© כל הזכויות שמורות

מכון מורשת הגר"ח

moreshesagrach@gmail.com

נדפס בישראל

עיצוב כריכה ושערים: ג. ויסקופף

מפעל חדושי רבנו חיים הלוי השלם

שע"י מכון מורשת הגר"ח

סימנים שמכינים עתה להדפסה

תפילה	פרק י הלכה ו	תרומות	פרק א הלכה כב [ב]
שבת	פרק יז הלכה יב, יג	שמיטה ויובל	פרק יב הלכה טז
חמץ ומצה	פרק א הלכה ג	שחיטה	פרק יב הלכה ט
חמץ ומצה	פרק ו הלכה ה [ב]	ביאת מקדש	פרק ט הלכה ז
נדרים	פרק יג הלכה כב	תמידין ומוספין	פרק ג הלכה ד
תרומות	פרק א הלכה י	טומאת צרעת	פרק טז הלכה ח

סימנים שנמצאים עתה בשלבי עריכה

יסודי התורה	פרק ה הלכה א	איסורי ביאה	פרק יג הלכה יא
תפילה	פרק ד הלכה א	איסורי ביאה	פרק יג הלכה יב
שבת	פרק טז הלכה טז	עבודת יום הכיפורים	פרק ה הלכה א
סוכה	פרק ד הלכה יא	קרבן פסח	פרק ב הלכה ו [א]
סוכה	פרק ו הלכה טו	קרבן פסח	פרק ב הלכה ו [ב]
מאכלות אסורות	פרק י הלכה טו	אבות הטומאות	פרק ג הלכה א
ביכורים	פרק ב הלכה טו	מקואות	פרק ט הלכה ו

התוכן

19	הסכמות והערות מגדולי הדור שליט"א
33	פתח דבר
37	מבוא
43	תבנית הספר
45	חדושי רבנו חיים הלוי על הרמב"ם

חדושי רבנו חיים הלוי עם מורשת הגר"ח

	הלכות תפילין
א	פ"א הט"ו
	הלכות שבת
כא	פ"י הי"ז
	הלכות יבום וחליצה
לז	פ"ד הט"ז
	הלכות מאכלות אסורות
סז	פ"ג הי"א
	הלכות תרומות
צז	פ"א הכ"ב [א]
	הלכות מעילה
קט	פ"ב ה"ה
	הלכות קרבן פסח
קלט	פ"ה ה"ז

	מפתחות
קפא	מפתח מקורות
קצ	מפתח ספרי רבותינו לבית בריסק
קצט	מפתח לחידושים וביאורים מאת רבינו מפי השמועה
רא	מפתח ערכים
רג	מפתח ענינים
רטו	מפתח ספרים

מבוא

שיטת הלימוד המחודשת של רבינו

המפורסמות אינם צריכות ראיה. דרכו המיוחדת של רבינו הגר"ח בלימוד התורה שינתה באחת את דרך ושיטת לימוד התורה לנצח. רבינו גילה את הבהירות הגדולה במצולות התורה בשיטתו המיוחדת שיורדת מטה מטה עד נקבי השיתין, ועולה מעלה מעלה אל שמי רום של מהות ההבנה והעיון של מושגי התורה והעיון בה.

בני המחבר כבר מתארים בעצמם את השינוי הגדול שהתחולל בלימוד התורה על ידי רבינו:

מה נכבד היום בהגלות נגלות אור יקרות, אשר הי' טמון וגנוז עד כה מפני סבות שונות, הוא ניהו ספר חדושים מאאמו"ר הגאון החסיד רבן ומאורן של כל בני ישראל זצוקללה"ה, חמדה גנוזה אשר לשמה ולזכרה תאות נפש כל גדולי התורה הלנים בעומקה של הלכה. והנה דבר שפתים אך למחסור לדבר בזה אודות מהות הספר וערכו בעולם התורה, או אודות שיטת הלימוד של אאמו"ר הגאון החסיד זצוקללה"ה, כי הדברים בכלל עתיקים ומפורסמים פרסום רב בקהל הלומדים בכל תפוצות ישראל, כי גדול שם אבינו בישראל, ואור תורתו מלאה תבל מסוף העולם ועד סופו ממש, ומי זה מלומדי התורה בדורנו אשר לא זרח עליו אור שמשו ונוגה תורתו, הן בעודו בחיים שהי' רבן ומאורן של ישראל במלא מובן המלים, והעמיד תלמידים לאלפים בכל מקומות הגולה, והאירו ברקיו תבל באור השמש בגבורתו אשר יזרח ויאיר לכל.

בדבריהם שם הם מתארים "דבריו המאירים ושמחים" של תורת רבינו, שהתפרסמה על ידי תלמידיו ותלמידי תלמידיו אחרי הסתלקות רבינו בשמי רום. מה הם דברים המאירים והשמחים שבשיטת הלימוד? ידועים הדברים בשער בת רבים שערים המצוינים בהלכה, ששיטת הלימוד של רבינו מוגדרת כשיטת ההגדרות, שלפי שיטה זו מגדירים בהגדרות עיונית את כל יסודות ההלכה ליסודותיו המושגיים, ועל פי הגדרות הללו מיישבים את הקושיות החמורות שעמדו בחלל התורה מאז ומעולם. דרך חדשה שהאירה את שמי התורה כשמש בצהריים.

אך יש להדגיש שהמיוחד בשיטת רבינו אינו רק עצם ההגדרה ההגיונית שבימיו מצינו עוד שעסקו בהגדרות בדרכים שונות ומשונות, אלא ששיטת רבינו היא שההגדרות הן חצובות מאבני הבנין של הלכות עצמן מיניה וביה. אין בשיטת הלימוד של רבינו סברות חיצוניות (כדוגמא "כוח ופועל" "חומר וצורה" וכיוצא בהן), שכיוצא בהן מצינו אצל גדולי התורה אחרים, אלא הכל נובע אך ורק מעצם גוף ונפש ההלכות, המטרה היא שיסודות ההלכה ממקורן יאירו ויתגלו בטהרתם, כמעין זה שהמים נובעים, זורמים ומתברכים מכיפיה, ולא מים שאובים הם

מבחוץ. ולכן ירד רבינו עומק השיטין במעמקי תהום מקורי ההלכה, ומשם חפר ודלה רבינו את יסודותיו האיתנים בלי שהם צריכים לשום מושגים חיצוניים וסברות זרות. דהיינו ששיטת הלימוד של רבינו היא שיש כאילו לתת ליסודות ומקורות ההלכה לדובב את עצמם, ולא לכפות הגיון לא טבעי לגופי תורה.

תורה זו מאירה ושמחה אפוא כנתינתן מסיני, בתורה כזו אנו רואים תורה המסורה מסיני ממש, כאשר ההגדרות הבהירות בתורה הן חצובות וחקוקות מלוחות הברית מסיני, הגדרות שהן מאירות ומשמחות, שכן הן מגלות את הגיון הפנימי והמקורי שחבוי וגנוז בחביון עוזו בתורה עצמה מאז סיני, ורק חיכתה להסרת הלוט, לסילוק הערפל, ואין שמחה כשמחת מתן עיצומה של תורה.

• • •

השינוי היסודי בהעתקת תורת רבינו מתורה שבעל פה לתורה שבכתב

תורת רבינו הגר"ח כאשר היא התפשטה לעולם היתה לכל לראש תורה שבעל פה, משיעורים שאמר רבינו בוואלוז'ין ומאז ממסירת תורתו בידי גדולי התלמידים שהניחו את היסודות של כל גדולי ישיבות שהלכו לאורה של שיטת רבינו בימי חיי רבינו ובסמיכות לפטירתו. ורק אחרי שנים רבות לפי ערך, יותר מחמשה עשרה שנה אחרי פטירת רבינו בשנת תרע"ט, תורתו של רבינו התגלתה כתורה שבכתב בדמות הדפסת ספרו הגדול אור הבהיר בשחקים שירדה מדרגת סופרים לדרגת ספרים, בשנת תרצ"ה.

וככה מתארים הדבר בני רבינו המחבר:

כי דבריו המאירים ושמחים נתפרסמו בכל העולם כולו ע"י תלמידיו ותלמידיו תלמידיו, ושיטת למודו נתפשטה בכל הישיבות ומקומות התורה, כולם לאור תורתו יהלכון, ומבאר חכמתו ישאבון, גם עוד בטרם באו דברי תורתו בדפוס שמעתתי' מתבדרן בעלמא ומתעדנין בהון רבנן ותלמידיהון בכל אתר ואתר, ואנן מה נעני אבתריהו.

אך מהלך כתיבת תורת רבינו מתורה שבעל פה לתורה שבכתב היה מהלך יוצא מן הכלל לגמרי בדורות אחרונים. תהליך שכל לומד תורת רבינו חייב לדעת עליהן ולהכיר אותו היטב, שכן כפי שיתברר בלי זה קשה להבין את תורת רבינו מספריו, אף אולי בלתי אפשרי לרדת לסוף דעתו האמיתית.

מהלך זה התבטא בשלשה דברים, כפי שכתבו בני המחבר בעצמם בהקדמתם, ונסכם דבריהם בקיצור ואחר כך נעתיק את לשונם.

הראשון, היה הבירור והסינון, כאשר רבינו בחר ובירר בעוזו כוחו הגאוני מכל תורתו את מיטב חידושי, תרומות מתרומות חידושי, את מבחר תורתו בלבד מכל חידושי המרובים שאמר

בכל שנותיו הכניס בספר זה, שכן בירר כמו אוכל מתוך אוכל את המזוקק ביותר את הנקי ביותר, ומכך מובן שאם כל תורת רבינו חותמה של אמת טבועה עליהן, הרי תורה זו שבייר בעצמו הריהי אמת לאמיתה.

השני, הוא השמטת כל השקלא וטריא והאריכות שהן הן היו אבני הבנין שהולידו את המסקנות העיוניות שהסיק רבינו בדבריו. בכתיבת ספרו עמל אפוא בהתאמצות עצומה ומייגעת רק להשאיר את גופי הדברים עצמם, ולא ההסברות הרבות הנעימות שסבר ברוחו הגאונית, לא השלבים של היווצרות החידושים ממקורם. הדברים עצמם אך לא הסולם והדרך להגיע אליהם. לפי בני המחבר הרי זה מחמת ענוותנותו הגדולה של רבינו שנתן לעצמו מעצור ורסן לא להכליל כל זה.

השלישי, הוא זיקוק אחרי זיקוק של עצם הדברים, שליטשם רבינו ליטוש אחרי ליטוש חידוד אחרי חידוד במאות נפות כאשר כל מלה ומלה וכל משפט ומשפט יהיו מדויקים ומזוככים להפליא, בחינת לא פחות ולא יתיר, ובמלה אחת כלל חידושים שלמים בחינת מיעוט המחזיק את המרובה.

כך תיארו בני המחבר את הנקודות האמורות בלשונם העשירה.

לכל לראש כותבים, שעל אף שרבינו היה מעין המתגבר כל ימיו ומימיו הזכים היו מפכים פרים ורבים ללא הרף בחידושים יסודיים משמחי לב, מכל מקום בספרו הכניס רק שמן זית זך כתיבת למאור המאירים בצלילותם את אור התורה:

והנה הספר הזה אשר אנחנו נותנים לפניכם היום, רבות עמל בו אאמו"ר הגאון החסיד זצוקלה"ה ונתן נפשו עליו בשנותיו האחרונות גם בתבניתו וסידורו ואופן כתיבתו, כי הוא תרומה מתרומות כל מדותיו וחדושויו, ובו השקיע מבחר סברותיו וחדושויו שנתחדשו אצלו כל ימי משך תלמודו עד יומו האחרון, כי אמנם רבים מאד החדושים שחדש ושאמר ושישנם בכתובים בכל ענין וענין, כידוע לכל תלמידיו ושומעי לקחו כי ה' תמיד כמעין המתגבר, מקור חכמה וחיים, וכל דבריו כולם אהובים וברורים למבין ומפליאים און שומעת בחריפות עמוקה ומתוקה כדרכו והדברים הנדפסים כאן בכל ענין הם כטפה מן הים ממה שאמר וחדש בהענין הנ"ל, אולם הוא ברב חכמתו ועוצם תבונתו הבהירה והזכה בירר וצירף וליבן וזיקק תמיד דבריו בירור אחר בירור וצירוף אחר צירוף, ויבא את דבריו בכור מאה פעמים פעם אחר פעם ביגיעה עצומה ובהעמקה נפלאה לקרב ולרחק להוסיף ולגרוע, וכן עשה כל ימי חייו עד יומו האחרון, ויברור תמיד סלת מסלת, עד שהעמיד את דבריו על האמת הצרוף והברור כפי הכרעת עומק שכלו ואור עוצם תבונתו.

ומכאן לענין השני. בעריכת הספר עלה אצל רבינו מחמת "רוב צדקתו וענוותנותו" לכתוב לדורות

רק את עיקרי הדברים ממש ולא את הציצים ופרחים של עקולי ופשוטי, אלא המסקנות בלבד החפות מכל עיטורי תורה שאינם נחוצים לחלוטין ממש לעצם הדברים:

וברוב צדקתו וענותותו לא רצה באריכות דברים, ויוצא מתוך דבריו את כל המשא והמתן ואת כל החדושים הרבים והחריפים שנאמרו בענין זה, רק מסקנא דשמעתא טהורה וברורה כפי הכרעת סוף דעתו בשנותיו האחרונות עפ"י המשפט אשר יצא לו מאת כל המשא ומתן הנ"ל, באופן שהדברים הקצרים שאנחנו מדפיסים פה בכל ענין וענין הם מסקנא דשמעתא של שקלא וטריא ארוכה ועיון מרובה וחדושים רבים שנאמרו באותו ענין כל ימי משך תלמודו עד שנותיו האחרונות, והוא הכרעת סוף דעתו בכל ענינים הנ"ל, שראה בשנותיו האחרונות לסדרם שיהיו מוכנים לדפוס מלבד המון חדושים רבים בענינים אחרים שלא נסדרו מאתו בשנים האחרונות, ומפני זה נמנענו מלהדפיסם בזה.

ענין השלישי הוא העריכה היסודית והדקדקנית של כל מלה ומלה ללא גוזמה והפרזה, שביגיעה עצומה השתדל רבינו לשקול בפלס תבונתו כל תיבה ותיבה ממש, שהכל יהיו מכוונים לגמרי לתוכן הכללי והפרטי, וכל תיבה נבחרה בקפדנות ביגיעתו גאונית של רבינו:

וכשם שנפלאה דרכו של אאמו"ר בענין שיטת הלמוד והחידוש שיגע בהן יגיעות נוראות במוחו הכביר והנפלא שיהא הכל מכוון לאמתה של תורה בעמקות נוראה, כן באותה המדה עצמה התנהג גם בענין כתיבת החדושים והעלותם על ספר, שגם זה הי' אצלו פרק של למוד והעמיק דעתו בזה כמו בענין הלמוד עצמו ובפלס תבונתו הרבה והעמוקה שקל כל תיבה ותיבה ממש, וזיקק אותה שבעתים, שיהיו הדברים מכוונים ומדוקדקים ומצומצמים כחוט השערה, אמת לאמתו כפי עומק כוונתו וסברותיו הדקות, ולגודל ענותותו שנה הכל בדרך קצרה ובדברים מעטים, עד שפעמים רבות כלל חדושים גדולים ונכבדים במלה אחת או שתיים ממש, כאשר המעיינים המבינים יבינו בדברים, ולא יאומן כי יסופר למי שלא ראה בעיניו גודל יגיעתו ודקדוקו בזה, כי נתן נפשו על כל קוץ וקוץ מן הספר, שיהא הכל מכוון ומאומת ומדוקדק, ולא שקט ולא נח ולא זו מהענין עד שהוציא כל דבר לאמתו ולאורו.

מובן מאליו שאחרי כל האמור הרי ספרו של רבינו הינו חיבור יסודי הטעון גישה מיוחדת והתעמקות לא רגילה ושגורה גם בינות ספרי המחברים ענקי התורה המעמיקים, שכן כפי שהתברר הרי בכדי להבינו פשט הפשוט עלינו להכיר את כל הדברים שנשמט מהספר ולדעת לרדת לחקר במשמעות של כל תיבה, וכפי שהסיקו בני המחבר עצמם:

כי אין הספר הזה כשאר ספרים הנקנים בקריאה ועיון בעלמא, רק ספר של למוד שאינו נקנה רק ביגיעה ועיון ועמל רב כדרכה של תורה, ואשרי מי שיעמוד על אמתתן ועומקן של דברים גם אחרי היגיעה והעיון המרובה, בינו זאת.

• • •

מטרת ספרינו לאור האמור

לאור הדברים הנאמרים, עלינו לגשת לבאר את מלאכתנו בספרינו שהיא באה כנגד הדברים הנאמרים לעיל. כנגד ארבעה יסודות דלעיל העמדנו מטרת ספרינו.

היות שראינו שרבינו כתב את ספרו בתכלית הקיצור והדיוק, הרי בכדי להתחיל להבין ספרו של רבינו, יש מקום לתת ללמוד את הכלים הנדרשים שיכול לטפס ולעלות במעלות המדריגות להבין קצת את דברי רבינו. יתכן הדבר שבדורות קודמים שעוד הכירו את תורה שבעל פה של רבינו, היה אפשר לשמוע מפי סופרים הבנת דברי רבינו, אך בימינו כמאה שנים אחרי הסתלקות רבינו לשמי רום וכאשר תלמידי תלמידיו כבר גם לא עמנו, מן הראוי להכשיר את הלומד ספרו של רבינו בהכשרה נאותה. ובכן לעומת הדברים שכתובים לעיל, הספר שלנו ממלא ארבעה תפקידים.

א. לכל לראש היות שרבינו קיצר והשמיט כל השקלא וטריא, לכן הבאנו עבור הלומד כל החומר של הסוגיא שנחוץ ללומד להכיר היטב את היקף הסוגיא ממקורה הראשון ודברי הראשונים והאחרונים הדנים בזה, וככה לאפשר אפשרויות מסויימת ללומד להיות מוכן ומזומן לקפוץ אל דברי רבינו לנסות להבין את דבריו. מובן ופשוט שאין כאן שום התיימרות להשלים מה שרבינו בעצמו השמיט שזה בלתי אפשרי, אבל בכל זאת הגשת החומר של הנושא מעמיד את הלומד במצב שמשם אפשר להתחיל להתבונן וללמוד.

ובכל זה עמלנו בעמל רב ועצום להגיש הכל בסדר מסודר מן הקל אל הכבד. קודם הבאנו את היסודות הפשוטים של הסוגיא, ועל זה הוספנו נדבך נוסף של היסודות העמוקים, ועליהם נדבך נוסף של יסודות יותר עמוקים ועיונים, עד שהגשנו ללומד את היקף הנושא כולו שיהווה פרוזדור המוביל לטרקלינו של דברי רבינו.

ב. היות שרבינו בחר רק את המובחר ממשנתו הגדולה, אבל כידוע תורה עניה במקום אחד ועשירה במקום אחר, אז אי לכן הבאנו חומר רב מתלמידי רבינו וצאצאי רבינו בכתביהם ששם נמצאים חומר נוסף מדברי רבינו בכתביהם, היכולים להאיר את דבריו כאן, ומיניה ומיניה יתברר שמעתתיה. שאם כי רבינו בחר הסולת לעצמו בספרו, אבל עבורינו קטני הדעת, הרי מה שהיה מיותר בעיני רבינו, הוא לחם ובשר עבורינו, ומאיר לנו עיניים בכל פרט ופרט בהבנת תורת רבינו.

ג. היות שרבינו דייק בדיוק אחרי דיוק בכל מלה ותיבה וכתב את נקודת החידוש בלבד קב ונקי, השתדלנו איפוא לרדת חקר בחרדת קודש להבין כל תיבה ותיבה, להוציא מהם במדת היכולת את ההבנה הנכונה, ולהבין כל חידוש שאפשר להבין דבר מתוך דבר בדברי רבינו, והתעמקנו בדבריו לקלוע בדיוק דבריו להבנים על בוריים ללא כחל ושרק, וזה עיקר מטרתנו כאן לתת ללומד את מהות הדברים כפי כוונת רבינו האמיתית, כפי עניית

דעתינו. כמובן שכל דברינו בדרך אפשר בלבד, שכן מי באמת יכול לטעון שהצליח להבין את דבריו - שכל גדולי התורה בדורותינו האחרונים עמלו בדבריו - על בוריים, מכל מקום תורה היא וללמוד אנו צריכים.

ד. מענין הקודם אנו מגיעים לענין חשוב נוסף, היות שסגנון הגדרות רבינו, כפי שכבר ביארנו לעיל, שונה מהגדרות עיוניות בבתי מדרש אחרים שדגלו בעיון, וכל שיטת רבינו היא לחתור רק להגדרת הגדרות מיניה וביה - אי לכן הקפדנו מאד להבין את דברי רבינו מתוך דבריו עצמם שיהא מתאים לשיטתו היא. לפיכך נזהרנו ביותר להבחין בין סוגי הגדרות שהן סברות חיצוניות, לבין הגדרת רבינו שהן פנימיות מפנים ההלכה בלבד, והדגשנו את זה להרגיש ולהדגיש את דקות סברות רבינו לכוון לכוונתו האמיתית בלי טשטוש ועירבוב בין תבן ובר.

זאת ועוד, גם כאשר ראינו 'חקירה' תורנית שלכאורה דומה לדברי רבינו, אפילו שהיא מבית מדרשו של רבינו עצמו מבית הלויים, בחרנו לא להביא ולהשוות בין דברים שנראים דומים אבל באמת במהותם שונים הם, ונזהרנו מאד לא לערב בין רעיונות דומים, שלפעמים הדמיון החיצוני מטעה ביותר, ותמיד השתדלנו לתת את דברי רבינו בעצמם בלבד כפי שהם בלי השוואות שטחיות. יחיד הוא רבינו במשנתו ותורתו, וזר לא יקרב בעבודת הלוי. כבהלכות שבט לוי, שרבינו מבניו, שהגם שכולם עוסקים בעבודת הלויים במקדש, הרי משורר אסור בעבודת שוער, ככה לא ערבבנו תורות הלויים זו בזו, כל תורה היא לחוד, ותורת רבינו בלעדית לו.

בנוסף לכל האמור, הבאנו את אלו שדנו בדברי רבינו שהקשו ותירצו וביארו את דברי רבינו מפני הקושיות שנערמו במשך השנים. ועלינו להדגיש שלא העמדנו לקו שאנו חייבים לתרץ את כל דברי רבינו, ככה דרכה של תורה מאז נתינתה, אך הבאנו משלל אחרונים אחרי דורו של רבינו מצאצאיו וכן תלמידיו הגדולים שביארו ודנו תירצו וביארו הבהירו והאירו, אך עם זאת בחרנו ללכת בדרך האמת, ולא חשבנו שעלינו לתרץ כל הקושיות בדברי רבינו אם נשאר דברי רבינו בצריך עיון וקושי, השארנו את הדברים בלי נסיון ליישב את הדברים בדוחק. כיון שרבינו אמיתי הוא ותורתו אמת, מוטב שנשאיר הדברים בקושיא אמיתית מאשר תירוץ שקרי שאינו עולה בקנה אחד עם רוח רבינו. ולא עלינו לגמור המלאכה מלאכת התורה שהיא לדורות.

בסיום דברינו עלינו להדגיש הדגשה שבשלילה. אין ספרינו ספר חידושי רבי חיים הלוי המבואר. אין כאן פירוש של מלה במלה כפי הנהוג בספרי מבארים כפי הנפוץ בימינו, הלומד בספרי רבינו אינו זקוק לסוג פירוש כזה, אלא כאמור לעיל הספר בא לתת כלים רבים שאין מזומנים בידי הלומד הרגיל כפי שהוסבר לעיל בארוכה. ונקוה שכל לומד יפק טוב ויזכה להבין ולהשכיל לדעת ולהכיר את עומק נועם צוף דברי רבינו ויהא זה שכרינו.

יעקב עקיבא טויבר
מכון מורשת הגר"ח

תבנית הספר

• 'מבוא'

לפני כל סימן ערכנו מבוא שמכיל בתוכו כל ההגדרות, והיסודות הנוגעים לסימן זה. מדור זה הוא חלק בלתי נפרד מעצם הסימן. כמו כן הבאנו שם יסודות וענינים הנוגעים לשלימות הדברים. וכן הבאנו יסודות והגדרות מגדולי האחרונים, שביארו הדברים בסגנון אחרת.

• 'כותרות'

זה ביאור קצר קודם כל קטע וקטע של רבנו, ושם ביארנו היסודות והגדרות שצריכים לידע מקודם שלומדים קטע הבאה.

• 'מורשת הגר"ח'

במדור זה יובאו ציונים הערות ועיונים שנוגע להבנת דברי רבנו, וביארנו כל תיבה שנראית כמיותרת או שאינה מובנת. וכן הוספנו מקורות שלא ציין רבנו. כמו כן שילבנו שם מדברי רבינו שכתב במקומות אחרים, או דברי רבינו מפי השמועה שבהם הרחיב לבאר הדברים, בבחינת דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

• 'מקורות'

הוספנו מקורות בפנים לשון רבינו בסוגריים מרובעות, וזה מלבד הרבה מקורות שצינו בתוך ההערות.

• 'מילואים'

מדור זה מכיל בתוכו ענינים שלא היה מקום להביאם בתוך הציונים, או מפני האריכות, או שאינן נוגעות באופן ישיר להבנת דברי רבינו.

מבוא

הלכות קרבן פסח

פ"ה ה"ז

• שני סוגי מצות • קטן מופקע מקיום המצות אבל לא מתוצאת המצוה • מצות שיש להם תוצאה, לא בעינן מעשה מצוה • מצות צריכות כוונה תלוי במעשה ולא בתוצאה • קטן מופקע ממעשה מצוה ולא מקיומה • חילוק בין קרבנות וקטורת • קטן אינו מופקע ממעשה מצוה ועבירה • שה לבית אבות לאו דאורייתא • דעת בעלים בקרבן חובה • קרבן פסח הוי קרבן חובה משני סיבות • קרבן פסח אינו בא אלא בחובה

שני סוגי מצות

הנה קיים שני סוגי מצות: (א) מצות דליכא דבר נוסף מלבד המעשה המצוה, כגון מצה ולולב וכדומה. (ב) מצות דאיכא דבר נוסף מלבד המעשה המצוה, כגון מצות הפרשת תרומ' וחלה, דמלבד עצם מצות הפרשה, יש ג"כ תוצאה דנסתלק השם טבלי'.

וחילוק יסודי יש ביניהם, דבמצות שאין להם תוצאה כגון מצה ולולב, אם אינו מקיים המצוה, כגון שאינו בר חיובא, או שאין לו כוונה למ"ד מצות צריכות כוונה, צריך לעשות עוה"פ המצוה, כיון דאין לו קיום המצוה.

לעומת זאת במצות שיש להם תוצאה מלבד עצם המצוה, אז גם באופן דאינו מקיים המצוה, כגון שמפריש תרומ' בלי כוונה למ"ד מצות צריכות כוונה, אע"פ דלא קיים המצוה, מ"מ נסתלק השם טבל ומותר באכילה, כיון דתוצאת המצוה אינו מיתלא תליא בקיום המצוה.

וה"ה לגבי קרבנות דמלבד המצוה של קרבנות, יש ג"כ תוצאת המצוה, דנקרב הקרבן עבורו, ולכן גם באופן דאינו מקיים המצוה, כגון שאין לו כוונה למ"ד מצות צריכות כוונה, מ"מ גוף הקרבן לא מיפסל בכך, כיון דהכשרת הקרבן אינו מיתלא תליא בקיום המצוה שבו.²

קטן מופקע מקיום המצות אבל לא מתוצאת המצוה

כתב רבינו³ דקטן אע"פ דאינו מקיים מצות, מ"מ במצות שיש להם תוצאה שפיר נעשית התוצאה, כיון דאין תוצאת המצוה מיתלא תליא בקיום המצוה, וגם אם אינו מקיים המצוה, מ"מ נעשית התוצאה.

ולפ"ז ביאר רבינו, מש"כ הרמב"ם⁴ דקטן שהגדיל בין שני פסחים, והקריבו עליו בראשון, פטור מפסח שני, והיינו משום דאע"פ דלא קיים המצוה, כיון דאינו בר חיובא, מ"מ כיון דהתוצאה נעשית, דנקרב עבורו הקרבן פסח ראשון, לכן אינו צריך להביא קרבן פסח שני.⁵

הרי, תי' הראשון. 4. כאן. 5. וכ"כ רבינו במקור"א (חידושי הגר"ח פסחים פט, א), וז"ל: חיובא דפסח שני הוא רק בטמאים או בנאנסו שאינם מקריבים עליהם כלל, דכתיב "וחדל מעשות הפסח", אבל בקטנים כיון דיש להם קרבן, כבר פטורים מפסח שני, דחיובא דפסח שני לא תלי כלל בחיובא דראשון (-אם מחויב

1. וכן מצות טבילה, שחיטה, גיטין, קידושין, יבום, חליצה ועוד, דיש להם תוצאה מלבד עצם המצוה. 2. אולם בשיעורי עיון התלמוד (קדשים שיעור ז') כתב בדעת הקרן אורה (פתיחה למס' זבחים), דהכשרת הקרבן תלוי אם מקיים המצוה, ע"ש. וראה בסמוך בחילוק בין קטורת לשאר קרבנות. 3. להלן ד"ה ולפי'.

מצות שיש להם תוצאה, לא בעינן מעשה מצוה

והוסיף רבינו, דגם עצם קיום המצוה שונה בין שני סוגי המצות, דבמצות שאין להם תוצאה, בעינן מעשה מצוה כדי לקיים המצוה. ואילו במצות שיש להם תוצאה, לא בעינן מעשה מצוה, רק דע"י שנעשית המצוה, מקיים המצוה ממילא.

ולפ"ז נמצא דהמפריש תרו"מ בלי כוונה, אע"פ דאין לו מעשה מצוה, מ"מ שפיר מקיים המצוה, ע"י שנעשית התוצאה.⁶

וכ"כ בקובץ שיעורים⁷, וז"ל: והנה מצינו שני סוגי מצות: א) שעשיית המעשה ע"י האדם היא גוף המצוה כגון שופר ולולב וכו'. ב) שעיקר המצוה היא תוצאות המעשה כגון פדיון שבויים, פריעת בעל חוב, פריה ורביה וכו'. והחילוק הזה נפ"מ לכמה דברים, כגון למ"ד מצות צריכות כוונה, והתוקע לשיר צריך לחזור ולתקוע. ובפריעת בעל חוב מצוה אם פרע שלא בכוונת מצוה, לא נאמר שצריך לחזור ולפרוע. וכן במצות פריה ורביה שהמצוה היא שיהיו לו בנים, והרי יש לו בנים, אף אם לא כיוון לשם מצוה אינו חייב לחזור ולהוליד בנים, וכן במצות ובערת הרע דהמצוה היא שיהא הרע מבוער, ע"ש⁸.

וכן לגבי מצות חליצה, דכתב בקובץ שיעורים⁹, וז"ל: נראה דאפילו נימא דצריך כוונה משום המצוה, אין טעם לפסול החליצה מפני חסרון כוונת מצוה, דהיתר החליצה אינו בא מכח קיום המצוה, אלא להיפוך, דקיום המצוה בא מכח חלות ההיתר, ואם החליצה מצד עצמה כשרה בלא כוונה, ממילא נתקיימה המצוה וכו'. ודוקא במצוה שמעשה בעצמה היא גוף המצוה, התם הכוונה מעכבת כאכילת מצה ותקיעת שופר, אבל היכא דעיקר המצוה היא תוצאת המעשה אין הכוונה מעכבת, וגם אם הוליד בנים בלא כוונת מצוה, נתקיימה המצוה מאליה ואין צריך לחזור ולהוליד, וכן ביבום דהמצוה שתהא קנויה לו, אם הקנין חל בלא כוונה נתקיימה המצוה, ע"ש¹⁰.

מצות צריכות כוונה תלוי במעשה ולא בתוצאה

כתב רבינו¹¹ דדין כוונה במצות למ"ד מצות צריכות כוונה, הוי דין במעשה המצוה, דבלי כוונה אינו מעשה מצוה. אבל אינו מפקיע הקיום המצוה¹².

כוונה, דכבר פקע החיוב, משום דליכא עוד סכנה, כמו שהבאנו לעיל מהמנחת שלמה. וכן בפריעת חוב, ליכא חוב עוד, וגם בפריה ורביה כבר יש לו בנים, וגם כבר נתבער הרע. אבל הקובץ שיעורים (כתובות שם) הוסיף דגם מקיים המצוה. 9. כתובות אות רמ"ח, רמ"ט. 10. וכ"כ בקהלות יעקב (ברכות סי' כ"ד, סוכה סי' ב'). 11. חידושי הגר"ח ר"ה כח, ב, וקובץ שיעורים ח"ב סי' ל"ג אות א', ורשימות שיעורים סוכה עמ' קצה. 12. ונפ"מ לגבי בל תוסיף, דהנה איתא בעירובין (דף צו, א) דלמ"ד מצות צריכות כוונה יכול להניח תפילין שלא בכוונה, ואינו עובר על בל תוסיף, אבל למ"ד מצות אין צריכות כוונה עובר על בל תוסיף ע"ש, והעיר בטורי אבן (ר"ה כח, ב) דהרי גם למ"ד מצות אין צריכות כוונה מהני היפך כוונה שלא לצאת, (כדכתבו תוס' שם), וא"כ יכול לכוין בפירוש שלא לצאת ולא יעבור בבל תוסיף, וצ"ע. הערת הגאון רבי דוב לנדו שליט"א: וכן העיר בתוספות רבינו פרץ פסחים דף ז' ע"ב. וביאר רבינו (שם), דשונה דין כוונה למ"ד מצות צריכות כוונה, מהיפך כוונה למ"ד מצות אין צריכות כוונה, דלמ"ד מצות צריכות כוונה, הכוונה מהווה חלק מעצם מעשה

בפסח ראשון, רק אם היה להם קרבן בראשון, נפטרים מפסח שני, ע"ש. והיינו דלא בעינן הקיום מצוה של קרבן פסח, רק דבעינן שיהיה נקרב עבורו קרבן פסח, ומזה אין הקטן מופקע. וכ"כ בחידושי ושיעורי רבי ברוך בער (יבמות סי' ל"ח, וסי' ל"ט) בשם רבינו, וז"ל: בקרבן פסח אפילו בלא המעשה מצוה דקרבן פסח, יש על הקרבן שם קרבן בפני עצמו, דמלבד המצוה דקרבן פסח, הרי הוי קרבן ג"כ, וא"כ נהי דמצות קרבן פסח לא קיים, אבל הרי היה לו קרבן פסח, ומשום הכי אין מחויב להביא קרבן אחר, ע"ש. [ועי' מנחת שלמה (קמא סי' א' אות א') שכתב, דאם בנה מעקה בלי כוונה למ"ד דמצות צריכות כוונה, או שבנה ע"י מי שאינו בר חיובא, אע"פ דאינו מקיים מצות מעקה, מ"מ פשוט דכבר אין לו עוד חיוב מעקה, ע"ש. ועי' הדרת קודש (עניני קטן סי' ו').] ברם כאן בקרבן פסח, לא רק שאין לו חיוב עוד, אלא גם הקרבן נקרב עבורו. 6. וכן בשאר מצות שיש להם תוצאה. 7. ח"ב סי' כ"ג אות ו'. 8. לאמיתו של דבר, בג' ציורים אלו שהביא הקובץ שיעורים, גם אם נימא דאינו מקיים המצוה, מ"מ אינו צריך לקיים המצוה שנית, דדומה למי שבנה מעקה בלי

ולפ"ז הוסיף רבינו, דבמצות שיש להם תוצאה מלבד עצם המצוה, כיון דאין הקיום המצוה נובע מהמעשה מצוה רק מהתוצאה, ולא בעינן מעשה מצוה, לכן גם בלי כוונה, מקיים המצוה ממילא ע"י שנעשה התוצאה. וכן בקרבנות אפילו אם אין לו כוונה, מ"מ כיון דנקרב עבורו הקרבן, לכן מקיים המצוה ממילא.

וז"ל: למ"ד מצות צריכות כוונה, נמצא דהכוונה היא חלק ממעשה המצוה, וכשעושה מצוה בלא כוונה, לא עשה רק חצי מעשה, אבל למ"ד דמצות אין צריכות כוונה, מעשה בלא כוונה, היא מעשה שלימה של מצוה, והא דקדשים כשרין בלא כוונה, לכאורה אין זה רק לענין הכשרן, אבל לענין קיום המצוה כיון דהקרבן כשר, ממילא נתקיימה המצוה, דוהי המצוה שיהא לו קרבן כשר, וישנן מצות רבות כאלו, דלא אמרינן בהו מצות צריכות כוונה, לענין שיהא צריך לחזור ולעשות בכוונה, אם עשאן מתחלה בלא כוונה, משום דהמצוה מתקיימת מאליה, ע"ש¹³.

ועי' חידושי רעק"א¹⁴ שכתב, וז"ל: וצריך לומר דהמצוה היא שלא לאכול בשר מתה רק ע"י שחיטה, ולהרשב"א בשר מן החי בעשה שאינו זבוח, וענין הזביחה הוא שיהיו הסימנים נשחטים ע"י כח גברא ולא שייך בזה מצות צריכות כוונה, וכן נדה שנאנסה וטבלה, המצוה היא שלא לשמש באשתו נדה בלי שתטהר עצמה במקוה, אבל ענין הטהרה אין צריך, ע"ש.

וביאר בליקוטי שיעורים¹⁵ כנ"ל, וז"ל: דחפצא של מצות שחיטה הוי לעשות היתר אכילה, ואימתי תלוי בפלוגתא אי מצות צריכות כוונה, דוקא היכא דהמצוה היא המעשה כגון שופר ולולב וכדומה, אבל היכא שעיקר המצוה הוא תוצאות המעשה כמו מצות פרו ורבו, או פדיון שבויים וכדומה, שהמצוה היא שיהיו לו בנים והרי יש לו בנים אף אם לא כיון לשם מצוה אינו חייב לחזור ולהוליד בנים, וכמו כן בפריעת בעל חוב מצוה אם פרע שלא בכוונה מצוה לא נאמר שצריך לחזור ולפרוע¹⁶.

ולפ"ז הכא נמי בשחיטה עיקר המצוה הוא שלא לאכול בשר נבילה, היינו שיהיה לו היתר אכילה, וכמו"כ בטבילה אין קיום המצוה מעשה הטבילה אלא התוצאה, הלכך אינו תלוי שחיטה וטבילה בהך פלוגתא אי מצות צריכות כוונה.

ולפ"ז ג"כ מיושב הא דהקשו ל"ל קרא מיוחד למתעסק בקדשים, דהתם נמי המצוה הוא שיהא לו קרבן כשר והמצוה מתקיימת מאליה, ובכהאי גוונא אין הכוונה מעכבת, ע"ש¹⁷.

קטן מופקע ממעשה מצוה ולא מקיומה

הנה יש לעיין בהא דקטן אינו בר חיובא, אם הפירוש דקטן מופקע מ'קיום' המצות. או"ד דגם קטן

לבאר מש"כ הרמב"ן (מלחמות פ"ג ר"ה דף ז', א מדפי הרי"ף ד"ה ועוד לפום). וז"ל: בקדשים נמי בענין כוונה שחיטה, אבל כוונה דמצוה בקדשים לא בעינן, ע"ש. דכוונתו, דקדשים שאני משאר מצות, משום דבקדשים עיקר המצוה הוא שיהא קרבן כשר בכל דיניו והקרבנות, וכיון דהוקרב הקרבן בכשרות, ממילא קיים מצותו, ובמה שנוגע לכשרות הקרבן אינו דומה לקיום מצות מעשיות שמוטל העשייה על הגברא עצם הפעולה, עכ"ד. וכ"כ בשיעורי עיון התלמוד (קדשים שיעור ז'). נראה מילואים אות א' בענין טבילה שלא בכוונה. 14. חולין לא, א ועי' סוכה מב, א ועבודה זרה כז, א. 15. חולין סי' י"ז אות א'. 16. עי' מנחת חינוך מצוה א'. 17. וראה מילואים אות ב' מש"כ הקובץ

מצוה, ובלי כוונה לצאת אין מעשיו מעשה מצוה כלל, ולכן אינו עובר על כל תוסף בלובש תפילין בלי כוונה, כיון דאינו מעשה מצוה כלל. לעומת זאת למ"ד מצות אין צריכות כוונה, כשהוא מתכוין שלא לצאת אע"פ דאינו יוצא, מ"מ יש לו מעשה מצוה, ושפיר עובר על זה משום כל תוסף, דכל תוסף תלוי במעשה המצוה ולא בקיום המצוה, והכא אה"נ דאין לו קיומה, דעל זה מעכב כוונתו שלא לצאת, מ"מ המעשה יש לו, ולכן עובר בכל תוסף, ע"ש. וכ"כ בשו"ת בית שלמה (או"ח סי' ט"ו), עונג יו"ט (סי' י"ט), הליכות אליהו (סי' ל"ג עמ' 148), חידושי רבי שלמה (ר"ה בענין מצות צריכות כוונה), וחזון איש (או"ח סי' כ"ט אות י"א). 13. וכ"כ באגרות ורשימות קהילות יעקב (ח"ג עמ' יג),

מקיים מצות, רק דקטן מופקע מ'מעשה' מצוה, ולכן אינו מקיים המצוה, כיון דחסר לו המעשה מצוה. אבל מצוה דאין לה מעשה מצוה, או במצות שיש להם תוצאה, דלא בעינן המעשה מצוה, גם קטן מקיים המצוה¹⁸.

ונקט רבינו¹⁹ דקטן אינו מופקע מקיום המצוה, רק מופקע ממעשה המצוה, וממילא אין לו הקיום, דקיום המצוה נובע מהמעשה מצוה, לכן רק במצות שאין להם תוצאה, אין הקטן מקיים המצוה, כיון דמופקע ממעשה מצוה. אולם במצות שיש להם תוצאה, כיון דקיומה נובע מתוצאה של המצוה, ולא בעינן המעשה מצוה, גם קטן מקיים המצוה, דכיון דנעשית התוצאה שפיר מקיים המצוה ממילא²⁰.

ולכן כתב רבינו²¹ דקרבן פסח דכיון דמלבד המעשה מצוה של הקרבת קרבן פסח יש בזה עוד דין של הקרבת קרבן, מה שהוא קרבנו וקרב עבורו, ומזה אין הקטן מופקע, ממילא יש לו גם קיום המצוה, דקיומה אינה נובע ממעשה מצוה של הקרבת קרבן פסח, רק ממה שקרבנו עולה לו וקרב עבורו.

חילוק בין קרבנות וקטורת

כתב רבינו²² דכל זה הוא בשאר קרבנות, דקיום מצותה נובע ממה שקרבנו קרב עבורו ועולה לו, ולכן היכא דלא עלתה לבעלים לשם חובה לא קיימו הבעלים המצוה. אבל קטורת שאני, דקיום מצותה אינו נובע ממה שהקטורת עלתה לבעלים דהיינו הצבור, רק גוף מעשה ההקטרה היא מצותה, ולכן גם היכא דלא עלתה הקטרה כדינו, קיימו הצבור מצותם ע"י גוף מעשה ההקטרה.

וז"ל: אע"ג דקטרת בעצמותה בודאי קרבן ציבור הוא ככל קרבנות ציבור, אבל בנוגע לענין המצוה חלוקה היא משאר קרבנות ציבור ביסוד חיובה וקיום מצותה, דכל קרבנות ציבור כמו תמידין ומוספין עיקר דינם הוא דין חיוב קרבן שהציבור חייבין בקרבן זה כמו כל מחוייבי קרבן של יחיד, ומצותן מתקיימת ע"י שהציבור מתכפרין בו והקרבן עולה להן ככל קרבנות הקרבין ועולין לבעליהן. אבל לא כן מצות הקטרת, עיקר מצותה הוא שיהא ממנה מעשה הקטרה בכל יום על מזבח הזהב, כדכתיב בקרא והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר, ואין לך בה במצותה אלא חיוב מעשה הקטרה בלבד, וזה הוא כל עצם קיום מצותה מה שהקטרת נקטרת על המזבח בכל יום, ויותר אין לנו בה.

וכבר נשאל אאמו"ר הגאון החסיד זצוק"ל על קטרת שהוקטרה שלא לשמה אם שייך בה הדין דלא עלתה לבעלים לשם חובה כמו בכל קרבנות הנעשין שלא לשמן. והשיב די"ל דאין צריך להקטיר קטרת שניה דכבר נתקיימה המצוה, עכ"ד. ודבריו הן הן הדברים שכתבתי, דקטרת כל עצמה היא רק מצות הקטרה בלבד שיוקטר ממנה בכל יום על מזבח הזהב, וגם בקטרת שהוקטר שלא לשמה, אף דבהלכות קרבנות לא עלתה לבעלים, מ"מ מצות הקטרת מיהא נתקיימה ואין צריך להקטיר קטרת אחרת, ע"ש עוד²³.

ולפ"ז נמצא דאיכא חילוק עיקרוני בין קטורת ובין שאר קרבנות, דבשאר קרבנות ליכא כלל מעשה מצוה, דהמצוה מתקיימת מאליו ע"י שהקרבן נקרב עבורו²⁴, אבל בקטורת איכא מעשה מצוה של

כלי המקדש פ"ב ה"ח. 23. אבל בשו"ת רחש לבב (סי' מ"ז, ומובא בשו"ת בית הלוי ח"ד ליקוטים סי' ל"ו) הביא מהבית הלוי דסובר דשלא לשמה אינו עולה לחובה בקטורת, וכמו בשאר קרבנות. 24. ואפילו אם נימא דאיכא מעשה מצוה בקרבנות, מ"מ קיום המצוה אינו נובע ממעשה המצוה, אלא ממה שהקרבן נקרב.

שיעורים לגבי שליחות. 18. ויש שכתבו דקטן מופקע מקיום המצות. ראה מילואים אות ג' בזה. 19. להלן בתירץ השני. 20. וראה ברכת הבית (חלה פ"ב מ"ז) שהביא כמה מצות דקטן מקיים, דכיון דיש להם תוצאה, לכן מקיים הקטן המצוה ע"י שהתוצאה נעשית. [וראה מילואים אות ד' שהבאנו דבריו]. 21. שם. 22. מובא בחידושי מרן רי"ז הלוי, הל'

מעשה ההקטרה. ולכן קטן רק מקיים מצות תמידין ופסח ושאר קרבנות, כיון דבה ליכא מעשה מצוה, והקיום מצוה נעשית מאליו ע"י שהקרבן נקרב עבורו. אבל במצות קטורת דבה איכא מעשה מצוה של מעשה הקטרה, אין הקטן מקיים המצוה כיון דמופקע הוא ממעשה המצוה²⁵.

קטן אינו מופקע ממעשה מצוה ועבירה

אולם הגרי"ד²⁶ כתב בשם רבינו באו"א, דעשיית מצוה ועבירה של קטן, שפיר חשיב מעשה מצוה ומעשה עבירה, אלא שעל המצוה אינו מצווה לעשותה, ועל העבירה אינו נענש. ומשום הכי יש מ"ד²⁷ הסובר דקטן שאוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, משום דגם קטן יש לו מעשה עבירה²⁸.

והיינו דסובר רבינו, דהא דקטן אינו בר חיובא, אינו משום דמופקע ממעשה מצוה או מקיום המצוה, רק דקטן אינו מחויב, אבל שפיר יש לקטן מעשה מצוה, וכן הקטן מקיים מצות, ודלא כמו שכתב רבינו כאן, דקטן מופקע רק ממעשה מצוה²⁹.

וראיה לזה, שהרי כתב הרמב"ם³⁰ דקטן הבא על שפחה חרופה, מביא קרבן והיא לוקה על ידו, ע"ש. ואם קטן מופקע ממעשה עבירה, מה שייך כפרת קרבן חטאת, ועל כרחך דמעשה קטן חשיב מעשה עבירה, ורק דבשאר עבירות אינו נענש מלבד בשפחה חרופה שחייב בכפרת הקרבן³¹.

ולפ"ז ביאר רבינו³² באו"א מש"כ הרמב"ם³³ דאע"פ דאין הקטן חייב במצות, מ"מ שפיר גם קטן מקיים מצות, כיון דאין הקטן מופקע ממעשה מצוה או מקיום המצוה, רק דאינו מצווה, ולכן סובר הרמב"ם דקטן שהביא קרבן פסח ראשון והגדיל, פטור מפסח שני, כיון דפסח שני מוטל דוקא על מי שלא קיים את המצוה של קרבן פסח, אבל קטן כבר קיים מצות קרבן פסח, ולכן פטור מפסח שני³⁴.

25. ולפ"ז ה"ה אם מביא קרבן בלי כוונת המצוה למ"ד מצות צריכות כוונה, אפילו אם אינו מקיים המצוה של הקרבן, [לתירוץ הראשון של רבינו], מ"מ אין צריך להביא קרבן אחרת, כיון דהקרבן נקרב עבורו, ואין צריך לקיים המצוה של קרבנות, רק דמחויב להקריב הקרבן. אולם אם הביא קטורת בלי כוונה לקיים המצוה למ"ד מצות צריכות כוונה, שפיר צריך להביא קטורת אחרת, דאע"ג דאין כוונת המצוה מעכב בקרבנות, ושפיר הוה קטורת כשרה, מ"מ כיון דלא קיים המצוה של קטורת, שפיר צריך להביא קטורת אחרת, דחייב של קטורת הוא לקיים מצות קטורת, ואין החיוב שיוקרב הקרבן של קטורת. [וראה מילואים אות ה' לגבי קרבן הגזול, ובגדר מצוה הבאה בעבירה. ואת ו' לגבי תפילה דדומה לקרבנות]. 26. שיעורי הרב עניני שחיטה סי' ח'. ועי' רשימות שיעורים קידושין י, א. 27. יבמות קיד, א. 28. ועי' שו"ת משכנות יעקב (אה"ע"ז סי' מ"ז), ושו"ת חלקת יואב (או"ח סי' א'). וחקר הגרי"ד (רשימות שיעורים קידושין י, א) אם יש לקטן מעשה עבירה גמורה דגורם חלות חיוב עונש, ורק דחל דין פטור מיוחד דאין מענישין אותו, או"ד דעצם מעשה העבירה של הקטן שונה ממעשה העבירה של גדול, ואין על זה חלות חיוב עונש, ע"ש. 29. ובאו"א ביאר הגרי"ד (שיעורי הרב עניני שחיטה סי' ח'), דחלוק מעשה מצוה ממעשה עבירה, דקטן מופקע ממעשה מצוה, דאינו בפרשה של מצות עשה כלל, אבל מעשה

עבירה של קטן חשיב שפיר מעשה עבירה, ע"ש. וראה שו"ת בית הלוי (ח"א סי' י"ד אות ב'). 30. הל' שגגות פ"ט ה"ג ועי' ראב"ד שם, וכן הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ז ועי' ראב"ד שם. 31. וראה מילואים אות ז' לעוד ראיות לזה. וטעמא דשאני הבא על שפחה חרופה דמביא קרבן, הסביר רבינו (שיעורי הגרי"ד עניני תפילין עמ' קל) דעונש הבא על המזיד, בודאי דקטן אינו בכלל, אע"פ דמעשה עבירה של קטן מהווה מעשה עבירה, מ"מ אינו נענש כיון דלית ליה דעת. אבל קרבן דבא על השוגג, כיון דמעשיו מיקרי מעשה עבירה, לכך מביא קרבן. והא דמביא דוקא אשם שפחה חרופה, ולא קרבן חטאת הבא על השוגג, היינו משום דבעינן בחטאת שיהא חייב על זדונו כרת, וליתא בקטן. לעומת זאת בשפחה חרופה שחייב בחטאת אפילו דליכא בזדונו כרת, דהקרבן בא בין על שוגג ובין על מזיד, עכ"ד. וראה שם מדוע דוקא אשם שפחה חרופה מביא ולא שאר אשמות, אע"פ דלא בעינן בהו שיהא חייב על זדונו כרת. [וראה מילואים אות ח' בגדר חיוב חטאת]. 32. רשימות שיעורים סוכה עמ' רמו. 33. כאן. 34. הנה ביאר זה מרבינו, מסר הגרי"ד בשם אביו הגר"מ. אבל כאן ביאר רבינו הרמב"ם באו"א. וכ"כ בצפנת פענח (הל' נזירות פ"ב ה"ט), וז"ל: קטן אם שחטו עליו בראשון והגדיל בשני פטור, דכבר נגמרה מצותו אע"ג דאז לא הוי חיוב, כיון דמימ ים בו מצוה, ע"ש.

שה לבית אבות לאו דאורייתא

כתב רבינו³⁵ דילפינן מדכתיב שה לבית אבות, דקטן נתמנה בקרבן פסח מן התורה גם שלא מדעתו, והקרבן פסח נקרב עבורו מן התורה, וזהו מה שאמר ר' זירא שה לבית אבות מכל מקום. אולם מ"מ אינו 'חייב' להתמנה בקרבן פסח, וזהו שאמר ר' זירא שה לבית אבות 'לאו' דאורייתא. וכ"כ רבינו במקו"א³⁶ דלמ"ד שה לבית אבות לאו דאורייתא שפיר נתמנה הקטן בקרבן פסח מה"ת³⁷.

דעת בעלים בקרבן חובה

כתב רבינו³⁸ דהא דבעינן דעת בעלים בקרבנות, אינו משום דאיכא פסול בקרבן אם לא הוקרב לדעת בעלים, אלא דאין הבעלים נפטרים מחובתם אם לא הוקרב הקרבן מדעתם. ולכן רק קרבנות חובה צריכים דעת בעלים, ולא קרבנות נדבה.

ולפ"ז כתב רבינו, דקרבן פסח של קטן נקרב בתורת רשות, כיון דאינו חייב בקרבן פסח, דשה לבית אבות לאו דאורייתא, ולכן לא בעינן דעתו. ולכן ליכא למילף מיניה דה"ה גדול מביא קרבן פסח על חבירו שלא מדעתו, דכיון דחייב בקרבן פסח, לכן בעינן דעת בעלים כשאר קרבנות חובה³⁹.

קרבן פסח הוי קרבן חובה משני סיבות

הנה קרבן חובה שייך להיות בשני אופנים: (א) החפצא של הקרבן הוא קרבן חובה⁴⁰. (ב) הגברא מחויב להביא הקרבן, וגם אם החפצא של הקרבן אינו חובה, מ"מ כיון דהגברא מחויב בה, לכן זה ג"כ קרבן חובה⁴¹.

וכתב רבינו⁴² דקרבן פסח הוא קרבן חובה משני הסיבות הנ"ל: (א) החפצא של הקרבן הוא קרבן חובה, כיון שהוא חובת היום. (ב) דהוא קרבן חובה של הבעלים, דהגברא מחויב להביא קרבן פסח⁴³.

צריכינן דוקא דעת בעלים. 39. וראה מילואים אות י' מש"כ רבינו במקו"א באופן אחר. 40. כמו קרבן תמיד של שחר, דהחפצא של הקרבן הוא קרבן חובה, דמצד החפצא של הקרבן גופא, מחויב הקרבן להיות נקרב. [וה"ה בתפילה, דאיכא תפילת חובה ואיכא תפילת נדבה, ושונים בעצם החפצא של התפילה, דתפילת חובה הוה חפצא של תפילת חובה, לעומת זאת תפילת נדבה עצם גוף התפילה הוא שונה, דלא רק דהגברא אינו מחויב בה, אלא דהוי חפצא אחרת של תפילה בתורת נדבה, וה"ה בקרבנות דקרבן חובה הוא בחפצא קרבן אחרת מקרבן נדבה, ולא דהגברא חייב להביא הקרבן, כדכתב רבינו בהלכות תפילה פ"י ה"ז]. 41. וכמו בציוור דהאב מצווה לבנו להביא קרבן, אע"פ דהקרבן בעצמו אינו קרבן חובה, מ"מ הגברא מחויב להביא הקרבן, משום חיוב כיבוד אב, ולכן זה ג"כ נחשב לקרבן חובה. וראה להלן (מילואים אות י"ז), שהבאנו מהגרי"ז דגם בקרבן נדבה בעינן דעת בעלים, דכיון דכבר נתחייב בה, שפיר צריך דעת בעלים, ע"ש. וכוונתו כנ"ל דקרבן חובה אינו רק קרבן שהוא בחפצא קרבן חובה, אלא דגם אם בחפצא הוא קרבן נדבה, ורק דהגברא מחויב בה, זה ג"כ מיקרי קרבן חובה, לענין שצריך בה דעת בעלים. 42. ד"ה האומנם. 43. וכ"כ ברווחא שמעתא (חולין ע"מ סג), וז"ל: ובטעמא דמילתא במה חלוק קרבן פסח משאר קרבנות, בזה י"ל לפי מש"כ בחידושי רבנו חיים הלוי (כאן) דקרבן פסח אית ביה תרתי דיני קרבן חובה: (א) במה שהוא חובת

35. להלן ד"ה ואשר ע"כ נראה. 36. חידושי הגר"ח פסחים פט, א בעינן שה לבית אבות לאו דאורייתא, שעורי הגר"ח ע"מ כז, כתבי רבנו חיים הלוי גיטין כה, א, ומגנזי הגר"ח סי' ע"ז. 37. אולם ביאר שם באופן אחר, וז"ל: ונראה לומר דאפילו למ"ד שה לבית אבות לאו דאורייתא, מ"מ יכולים למנות קטנים על הפסח מדין זכין לאדם שלא בפניו, והוי מנויים מדאורייתא, ולכן מותרים לאכול, ואף דבגדולים אין יכולים למנות על פסחו מדין זכיה, דכל מה דשקיל וטרי הגמ' הוא רק אם בעינן דעת בעלים, אבל מה דבעינן דעת בעלים אינו מועיל מדין זכיה, היינו משום דבגדולים היו יכולים להמנות על הפסח מדעתו ע"כ אינו זכות לו, אבל בקטנים דאין יכולים להמנות מדעתם על פסח, שפיר הוי זכות מה שהאב ממנה אותם על פסחו. ומזה לא מצי למידק דמביא אדם פסח על חבירו שלא מדעתו, דמדין זכיה אתינן עלה חשיב מדעתו, והנפ"מ אם יכול למנותו מדין שה לבית אבות דאורייתא, או מדין זכיה, הוי בהא אם יכול גם למושכן מפסחו שמנה אותם, דאם שה לבית אבות דאורייתא היינו שהתורה אוקמינהו שהם ברשות האב לחוב הפסח, ולכן יוכל למנותו וגם למושכן כיון שברשותו הם להבאת הפסח, אבל אם נימא שה לבית אבות לאו דאורייתא, ורק שיכול למנותו מדין זכיה, א"כ הזכות לא הוי רק המינוי, אבל המשיכה אינו זכות ע"כ אינו יכול למושכן, ע"ש. [וראה מילואים אות ט' מש"כ רבינו ליישב סתירת הסוגיות שם]. 38. ע"י בדברינו ד"ה דלענין שיוקרב לחובו

קרבן פסח אינו בא אלא בחובה

כתב רבינו⁴⁴, וז"ל: הרמב"ם פסק⁴⁵ דאין עושין חבורה שכולם קטנים, משום דאינם בני דעת, וביאור הדבר נראה דקרבן פסח הוא קרבן חובה, ועיקר הבאתו צריך שיהא בחובה, וכיון דקטנים לאו בני חובה נינהו, אין יכולים להביא עליהם פסח בפני עצמו, עכ"ל⁴⁶.

וכ"כ רבינו במקו"א⁴⁷, וז"ל: יסוד דין של במועדו דילפינן שכל קרבן הקבוע לו זמן דוחה את טומאה, ביאר מרן הגר"ח ז"ל בכתביו דיסוד הדין בזה הוא שהקרבן קרב מכח היום ולא מכח הבעלים, והיינו דלא אזלינן בתר הבאה של הבעלים אלא בתר חובת היום, והיינו נמי בפסח אינו דוחה את הטומאה ביחיד, משום דשאני קרבן פסח דצריך שיוכשר הקרבן גם מכח הבעלים והבאתו ולא רק מכח היום, עכ"ל⁴⁸.

ולפ"ז צ"ב דאין קרב קרבן פסח לקטנים, והלא אין זה קרב מכח הבעלים, דהרי הבעלים פטורים מקרבן פסח. וצ"ל דזה שכתב רבינו⁴⁹ דיש בזה רק קיומא דפסח, והיינו דשייך להקריב קרבן פסח בתורת קרבן חובה, וזה בא גם מכח חובת בעלים, ושייך להקריב קרבן פסח בתורת נדבה, והיינו דבא רק מכח חובת היום ולא מכח חובת בעלים.

47. כתבי הגר"ח מובא ברווחא שמעתא עירובין תניינא עמ' פח, יומא עמ' יא, זבחים תניינא עמ' רג, רכו. 48. וראה חידושי רבי אריה לייב (ח"ב סי' נ"ב וסי' נ"ד), וחידושי וביאורי רבי אריה לייב (תמורה סי' ר"ב). 49. עי' בדברינו ד"ה דאין בו רק דין קיומא דפסח.

היום. (ב) מה שהוא קרבן חובה של הבעלים, ע"ש. 44. חידושי הגר"ח פסחים פט, א בענין שה לבית אבות לאו דאורייתא, שם בענין מינוי קטן לקרבן פסח, שעורי הגר"ח עמ' כט, כתבי רבנו חיים הלוי גיטין כה, א, ומגנזי הגר"ח סי' ע"ז. 45. הל' קרבן פסח פ"ב ה"ד. 46. וראה להלן (מילואים אות י"ג) בענין זה

הלכות קרבן פסח • פרק ה הלכה ז

- וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור, עב"ל.
- והכפ"מ הקשה אטו קטן צר מיוצא ופטורא הוא. וכוונתו היא מהא דמצואר צר"ה דף כ"ח [ע"א] דאם אכל מנה כשהוא שוטה ונשתפה לא ינא ידי חוצת מנה, כיון דהיה אז צר פטורא בשעת קיום המלוה, וה"ה צקטן אס אכל מנה ללא ינא ידי חוצתו לכשהגדיל, וא"כ מ"ס צפסח
- דפטור לעשות פסח שני לכשהגדיל, ואין מיפטור צמה ששחטו עליו צראשון, כיון דהיה אז פטור מפסח*.
- ותירין הכס"מ צסס הר"י קורקוס, דכיון דרחמנא רצייה לקטן ששחטו עליו וממנין אותו, נפטור הוא צכך מן השני*, עכ"ד.
- וקשה דהא מסקינן צנדרים דף ל"ו [ע"א] דשה לצית לאו דאורייתא, והדרה קושית הכס"מ לדוכתה*.

- קיים שני סוגי מצות: א) מצות דליכא דבר נוסף מלבד המעשה המצוה, כגון מצה ולולב וכדומה. ב) מצות דאיכא דבר נוסף מלבד המעשה המצוה, כגון קרבנות דמלבד המצוה של קרבנות, יש ג"כ תוצאת המצוה, דנקרב הקרבן עבורו. [עי' מבוא 'שני סוגי מצות'].
- קטן מופקע מקיום המצות, אבל אינו מופקע מתוצאת המצוה, ולכן מצות שיש להם תוצאה, מהני גם כשנעשה ע"י קטן. [עי' מבוא 'קטן מופקע מקיום המצות אבל לא מתוצאת המצוה'].
- אף דקרבנות יש בו ג"כ קיום המצוה, מ"מ הכשרת הקרבן אינו תלוי בקיום המצוה שבו, דאפילו אם אינו מקיים המצוה של הקרבן, מ"מ גוף הקרבן לא מיפסל בכך. [עי' מבוא 'שני סוגי מצוות'].
- קטן שהקריבו עליו קרבן פסח, אע"פ דאינו מקיים המצוה של קרבן פסח, כיון דקטן אינו בר חיובא ומופקע מקיום המצות, מ"מ שפיר נקרב עבורו הקרבן פסח, ולכן אין צריך להביא קרבן פסח שני כשנתגדל, כיון דלא בעינן לקיים 'מצות' קרבן פסח, רק דבעינן שיהיה נקרב עבורו 'הקרבן' פסח. לעומת זה, במצות מצה, כיון דליכא דבר נוסף מלבד עצם המצוה, לכן קטן שאכל מצה, לא קיים המצוה של מצה, כיון דאינו בר חיובא. [עי' מבוא 'קטן מופקע מקיום המצות ולא מתוצאת המצוה'].

מורשת הגר"ח

- כיון דהיה אז פטור מפסח. וכן העיר בטורי אבן¹.
- נפטר הוא בכך מן השני. והיינו דלמ"ד 'שה לבית אבות דאורייתא' חייב מן התורה האב להפריש קרבן פסח עבור בניו ובנותיו הקטנים, משום דכתיב "שה לבית אבות שה לבית"², וזה קאי גם על הקטנים שבבית, ולכן פטור מפסח שני³.
- והדרה קושית הכפ"מ לדוכתה. והיינו דמסיק הגמ' כמ"ד 'שה לבית אבות לאו דאורייתא', וליכא
- חיוב מן התורה להביא פסח על בניו ובנותיו הקטנים, וא"כ אע"פ דמקריבין קרבן פסח גם על הקטנים, מ"מ כל זה הוא רק מדרבנן, אבל מן התורה לא נקרב עבור הקטן הקרבן פסח כלל, וא"כ צ"ב מדוע פטור להביא קרבן פסח שני כשנתגדל⁴.
- אולם יש שכתבו⁵ דהרמב"ם סובר שה לבית אבות דאורייתא.

1. ר"ה כח, א. ועי' מנחת חינוך מצוה ה' אות ה'. 2. שמות יב, ג. 3. וכ"כ בקרית ספר. 4. וכן הקשה במנחת חינוך מצוה ה' אות ה', ועי' מצוה י' אות כ"ה, וחסד לאברהם כאן.

5. עי' קהלת יעקב תוספות דרבנן אות ש' סי' ש"ב, מרכבת המשנה כאן, שו"ת רבי בצלאל רנשבורג סי' נ"א, קרן אורה נדרים לו, א, והר המוריה כאן.

ואשר יראה לומר צדעת הרמז"ס, דשאני פסח ממנה, דצפסח הא מלכד מנות הפסח שעליו, הא יש צה עוד דין הקרבת קרבן, מה שהוא קרצו וקרצ עבדו ועולה לו*, ככל הקרצות שקרצים ועולים לצעליהן, וצמרש שוטה וקטן הרי לא מנינו רק דאינס צני מנות*, ומשום דלאו צני חיוצא ואזהרה נינהו, אצל אינס מופקעים מעצם הדינים, ואם הם פטורים ממנות הפסח, אצל מ"מ צני קרבן פסח נינהו, ופסחם קרב עליהן ועולה להם לשם פסח ככל הקרצות שעולין לצעליהן*.

ובדתנן [פסחים דף פ"ז ע"א] יתום ששטטו עליו אפטרופסין, יאכל צמקום שהוא רוחה,

ומצאנן צמקום שם [דף פ"ח ע"א] דהיינו משום דאיזה פסח שירצה הרי הוא מנוי עליו*, הרי להדיא דחיל על הקרבן דין מינוי וצעלים של פסח. וכן תניא התם, אדם שוחט את פסחו ע"י בנו וצמו הקטנים, והיינו משום דמדין הקרבת פסח לא הופקעו*.

ולפ"ז הרי שפיר פסק הרמז"ס, דקטן שהקריבו עליו צראשון פטור מפסח שני, דאף אם נימא דליכא צפסח שהקריבו עליו דין קיום מנוה כלל, אצל מ"מ מאחר שהקריב מיהא את הפסח וקיים דין הקרבתו, שוב אין עליו עוד חוצת פסח, כיון דקיים מיהא דין עשייתו*.

מישא"כ צמנה דאין צאכילתה שום חלות דין מלכד

מורשת הגר"ח

כיון דקיים מיהא דין עשייתו. זאת אומרת דאח"כ דאין הקטן מקיים מצות קרבן פסח, מ"מ כיון דנקרב עבדו הקרבן פסח, לכן אינו חייב להביא קרבן פסח שני כשהגדיל, כיון דלא בעינן קיום המצוה של קרבן פסח, אלא דבעינן הקרבת הקרבן פסח.

וכ"כ הגרי"ז¹¹ בשם רבינו, וז"ל: כדי להפטר מקרבן פסח בשני לא בעינן להא שקיים כבר מצות קרבן פסח, שזה אינו שייך בקטן, אלא דכיון שהביא קרבן פסח בראשון, פטור הוא בשני דהרי הביא כבר קרבן פסח.

וכ"כ בשפת אמת, וז"ל: הא מצות פסח שני נאמרה רק למי שלא הביא בראשון כמפורש בפסוק¹² "וחדל לעשות הפסח", נמצא דאם נזרק עליו, לא שייך אצלו מצות פסח שני כלום, ולכן לא אמרינן הכא דלא יצא במה שעשה הקטן קודם זמן חיובו, ע"ש¹³.

ויש שהעיר¹⁴ על זה, וס"ל דכיון דלא קיים המצוה של קרבן פסח, לכן מחויב להביא קרבן פסח שני, דלא סגי במה שהקרבן נקרב עבדו, אלא דבעינן המצוה של קרבן פסח, ע"ש.

אולם רבינו נקט דמצות שיש להם תוצאה, אין החיוב לקיים המצוה, רק החיוב הוא שיהיה התוצאה,

מה שהוא קרבנו וקרב עבדו ועולה לו. והיינו דקרבת דומה למצות שיש להם תוצאה, דמלבד המצוה של הקרבת קרבן פסח, יש ג"כ דבר נוסף שהקרבן נקרב עבדו, וזה אינו תלוי בקיום המצוה⁶. לא מצינו רק דאינם בני מצות. כאן נקט רבינו דקטן מופקע מקיום המצות⁷.

ככל הקרבת שיעולין לבעליהן. זאת אומרת דקרבת אינו תלוי בקיום המצות, דאפילו אם אינו מקיים המצוה של הקרבן, מ"מ גוף הקרבן לא מיפסל בכך, ולכן קטן שהביאו עליו קרבן פסח, אע"פ דאינו מקיים מצות קרבן פסח, מ"מ שפיר נקרב עבדו וקרבן.

דאיזה פסח שירצה הרי הוא מנוי עליו. ולא רק דהקטן מותר באכילת הקרבן פסח, אלא דהקרבן פסח שפיר נקרב עבדו הקטן, כדכתב רש"י⁸, דהא דאמר ר' זירא⁹ שה לבית אבות מכל מקום, היינו דלא בעינן דעתן של הקטנים, ויכול האב למנותן גם שלא מדעתן, והקטן שפיר נתמנה בקרבן פסח מה"ת¹⁰.

דמדין הקרבת פסח לא הופקעו. והיינו דהקטן נתמנה בקרבן פסח מן התורה, ולכן אע"פ דקטן מופקע מקיום המצות, מ"מ תוצאת המצוה, והיינו שהקרבן נקרב עבדו, מזה אין הקטן מופקע.

6. ראה מבוא שני סוגי מצות. 7. אולם ראה להלן שכתב רבינו בתירוץ השני, דקטן אינו מופקע מקיום המצוה. 8. שם ד"ה שה. 9. שם. 10. אולם התוס' שם מפרשים באופן אחר, ראה להלן בדברינו ד"ה ולא עדיף פסח זה מפסח אחרים שאינו

מנוי עליו. 11. דברי סופרים עמ' יט. 12. במדבר ט, יג. 13. ועי' שו"ת משיב דבר ח"א סי' י"ח, תרועת מלך סי' ס"ח אות א' ד"ה ומעתה, ואור שמח כאן. 14. אבן ישראל כאן, וכ"כ בגליונות הגרי"י פישר.

קיום המנוחה*, א"כ צמרש שוטה וקטן דלאו בני מנות או נפתח ונשתפה חייב צמנות מנה, כיון דאכתי לא יניחו, ממילא לא קיימו שום דבר, וע"כ כל שהגדל קיימו דבר דדין אכילת מנה*.

- מצות שאין להם תוצאה כמו מצה, נובע הקיום המצוה ע"י המעשה מצוה. לעומת זה במצות דיש להם תוצאה כמו קרבנות, אין הקיום המצוה נובע מהמעשה מצוה של הקרבת הקרבן, רק הקיום המצוה נובע ע"י שנעשה התוצאה, והיינו מהא שנקרב עבורו הקרבן, ע"י מקיים המצוה ממילא.
- מבאר באופן אחר, דקטן אינו מופקע מקיום המצות, רק דמופקע ממעשה מצוה. ולכן באופן דלא בעינן מעשה מצוה, שפיר גם הקטן מקיים המצוה. [ע"י מבוא 'מצות שיש להם תוצאה לא בעינן מעשה מצוה'].
- קטן שהביא קרבן פסח, מקיים ג"כ מצות קרבן פסח, דע"י שנעשית התוצאה של המצוה, דנקרב עבורו הקרבן, מקיים המצוה ממילא. לעומת זאת קטן שאכל מצה, כיון דמופקע ממעשה מצוה, לכן אינו מקיים מצות אכילת מצה. [ע"י מבוא 'קטן מופקע ממעשה מצוה ולא מקימה'].

ובאמת נראה, דגם דדין קיום המנוחה חלוק מנה נפסקת, דנפסק עיקר המנוחה חלה על החפץ של מעשה המנוחה, שהוא הקרבת הקרבן שעולה לו*, דמה שהקרבת עולה לשם זעליו, הוא קיום המנוחה שבו ממילא*, וצדקה גוונא דקיום המנוחה נעשית ממילא, שוב דהר דינא דחיל דין קיום המנוחה גם צמרש שוטה וקטן, כיון דמעיקר הדינים לא הופקעו*. משא"כ צמנות אכילת מנה, דנעלם מעשה

מורשת הגר"ח

שעיקר אכילתה היא משום קיום חובת המצוה, ואין אכילתו ענין בפני עצמו, לכן אם אכל בשעה שהיה פטור ולא קיים אז באכילתו חובת מצה, צריך לאכול שנית כשיבוא לידי חיוב, ע"ש.

שהוא הקרבת הקרבן שעולה לו. פי' דלא בעינן המעשה מצוה של הקרבת קרבן פסח, אלא דבעינן התוצאה של המצוה, והיינו מה שנקרב עבורו הקרבן פסח.

הוא קיום המצוה שבו ממילא. דמצות שיש להם תוצאה, תלוי הקיום המצוה בתוצאת המעשה, ולא בהמעשה מצוה, ולכן ע"י שנקרב עבורו הקרבן, מקיים המצוה ממילא.

כיון דמעיקר הדינים לא הופקעו. דקטן מופקע רק ממעשה מצוה, ולא מהתוצאת המצוה, ולכן במצות שיש להם תוצאה, שפיר גם קטן מקיים המצוה ע"י שנעשית התוצאה, כיון דקיום המצוה נובע מהתוצאה¹⁷.

ולכן פשוט דאין צריך להביא קרבן פסח שני, כיון דלא בעינן המצוה של קרבן פסח, רק דבעינן שיהיה נקרב עבורו הקרבן פסח.

דאין באכילתה שום חלות דין מלבד קיום המצוה. דמצות מצה אין בה תוצאה מלבד עצם המעשה מצוה. כיון דאכתי לא קיימו דבר בדין אכילת מצה. וכ"כ בחזון יחזקאל¹⁵, וז"ל: בענין קרבן פסח יש שני דברים: (א) קיום חובת מצות פסח שמחויב בה. (ב) מעשה הבאת הקרבן. וכששחטו עליו כשהוא קטן נהי שאין כאן קיום חובת מצות קרבן פסח, משום שעוד לא נתחייב בה, אבל מעשה הבאת קרבן פסח יש כאן, דהא הקרבן שנשחט עליו, קרב שפיר בתור קרבן פסח, ואין חייב בפסח שני אלא כשלא עשה כלל פסח בראשון, כמו שכתוב בקרא¹⁶ "וחדל לעשות הפסח", היינו שיחדל מלעשות כלל, אבל היכא שהקריב פסח בראשון, אלא שלא קיים אז בהבאתו חובת מצות פסח, לא חייבתו תורה להביא פסח שני. משא"כ מצה

¹⁷ קטן אינו מופקע ממעשה מצוה ועבירה שביאר הגר"ח בשם

¹⁵ פסחים פ"ח ה"ב. ¹⁶ במדבר ט, יג. ¹⁷ אבל ראה מבוא